

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Харківська асоціація політологів

УКРАЇНА І ЄС: ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ

Збірник матеріалів
XXXIII Харківських політологічних читань

(м. Харків, 24 квітня 2020 р.)

Харків
«Право»
2020

Редакційна колегія:

А. П. Гетьман, доктор юридичних наук, професор (голова);
М. П. Требін, доктор філософських наук, професор (заст. голови);
О. М. Сахань, кандидат соціологічних наук, доцент (відп. секретар);
Л. М. Герасіна, доктор соціологічних наук, професор;
Г. П. Клімова, доктор філософських наук, професор;
В. Л. Погрібна, доктор соціологічних наук, професор;
І. О. Поліщук, доктор політичних наук, професор;
В. Д. Воднік, кандидат філософських наук, доцент;
О. В. Волянська, кандидат соціологічних наук, доцент;
І. В. Підкуркова, кандидат соціологічних наук, доцент

У45 **Україна і ЄС: політико-правові перспективи інтеграції** : зб. матеріалів XXXIII Харів. політол. читань (м. Харків, 24 квіт. 2020 р.). – Харків : Право, 2020. – 226 с.

ISBN 978-966-937-979-5

У збірнику представлені матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції з міжнародною участю «Україна і ЄС: політико-правові перспективи інтеграції» (XXXIII Харківські політологічні читання), проведеної 24 квітня 2020 р. Тематика конференції: ЄС і Україна в глобальному світі (стратегії й інститути політичної взаємодії); ЄС у світовій спільноті: глобальний чи регіональний лідер? ЄС як приклад інтеграційних процесів (у пошуку оптимальної моделі); сецесійні процеси в Європі й Україні: загальне й особливе; стратегії політико-правових реформ у постсоціалістичних і пострадянських країнах: досвід і специфіка; реформування в Україні: нові реалії, старі проблеми на шляху до вступу в ЄС; економічний вектор євроінтеграції України: політичні, правові, соціальні проблеми і перспективи; політико-культурний розвиток України за умов євроінтеграції тощо.

Збірник розрахований на науковців, викладачів і студентів закладів вищої освіти України, державних службовців і усіх, хто цікавиться проблемами політичної науки.

УДК 327.7:341.17

ISBN 978-966-937-979-5

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2020
© Харківська асоціація політологів, 2020
© Оформлення. Видавництво «Право», 2020

Однак залишаємось оптимістами, будучи твердо переконаними, що українське суспільство знайде у собі сили щоби креативно, дотримуючись гуманних традицій, відповісти на непрості виклики віртуальних світів, зайнявши достойне місце в європейському інформаційному соціумі.

ЛІТЕРАТУРА

1. The Global Innovation Index 2019, The World Intellectual Property Organization / Soumitra Dutta, Bruno Lanvin, and Sacha Wunsch-Vincent Ed. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2019.pdf (accessed: 14.03.2020).

2. Ожеван М. А., Дубов Д. В. Homo ex Machina. Філософські, культурологічні та політичні передумови формування конвергентного суспільства. Київ: НІСД, 2017. 272 с.

3. EU Counter Terrorism Strategy, Adopted by the European Council in 2005. URL: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2014469%202005%20REV%204> (accessed: 14.03.2020).

4. Alava S., Frau-Meigs, D., Hassan G., Hussein H., Wei Y. Youth and violent extremism on social media. Paris: UNESCO, 2017. URL: https://www.academia.edu/38223712/YOUTH_AND_VIOLENT_EXTREMISM_ON_SOCIAL_MEDIA (accessed: 14.03.2020).

Бобіна О. В.,

кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
(м. Миколаїв)

ПРАВО НА СПРОТИВ І ЙОГО ЮРИДИЧНА ФІКСАЦІЯ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД І ЧЕРГОВИЙ УРОК ДЛЯ УКРАЇНИ

Почуття справедливості (justice), за даними нейробіологів, зафіксоване фізіологічно. За нього відповідають певні ділянки головного мозку, пов'язані з емоційною сферою [1]. Більше того, як бачимо, феномен справедливості пов'язаний не з когнітивно-раціональними процесами, а саме з почуттями і емоціями, які можуть швидко і бурхливо проявлятися. Емоціями і почуттями можна маніпулювати. Саме тому проблема справедливості, справедливого устрою буде ще довго залишатись актуальною. З появою держави і політичної влади (3 тис. років до Р. Х.) «справедливість» як соціальний

феномен стала чи не головним подразником в суспільстві трансформуючись в можливість дати спротив несправедливому правлінню. І вже п'ять тисяч років виступи проти влади під гаслами справедливості невід'ємний, характерний елемент суспільного життя.

До 1215 р. право на спротив фараону, тирану, цезарю, феодалу, «граду земному» залишалось лише етичною нормою в роздумах філософів і теологів. Нормою права право на спротив (*right of resistance*) стало в червні 1215 р. На цей момент воно виступало як право-привілей для двадцяти п'яти англійських баронів. Це право зафіксоване у «Великій хартії вольностей» (*Magna Carta, Magna Charta*) [2]. Аналогічне право зафіксоване в «Золотій буллі» (*Bulla aurea*) угорського короля Андраша в травні 1222 р. [3].

Наступним кроком в розвитку традиції фіксації права на спротив стало «право відмовитись слухати короля» («*non praestanda oboedientia*»), або право на рокош (польськ. *rokosz* – бунт, повстання). Рокош – дозволене привілеєм польського короля право польської шляхти на повстання для захисту своїх прав, свобод і привілеїв. Право на рокош вперше зафіксоване в «Мельниковських привілеях» (жовтень 1501 р.), підтверджене в «Генрихових артикулах» (травень 1573 р.) і зафіксованих на постійній основі в *Pacta conventa*. Важливим став «Біль про права», грудень 1689 р. («*An Act declaring the Rights and Liberties of the Subject and Setting the Succession of the Crown*»), Акт який декларує права і свободи підданих і визначає порядок передачі корони у спадок). Саме цей біль зафіксує право протестантів носити зброю. Протягом ста років це право фіксується в традиціях англійських колоній за океаном, в Америці. Через сто років новостворена американська держава в преамбулі «Декларації незалежності США» (*United States Declaration of Independence*, липень 1776 р.) зафіксувала право на спротив владі, аж до зобов'язання народу повалити уряд, якщо той порушує принцип справедливості [5].

В 1789 р. з'явилися правові акти, які діють до сьогодні. Вони з'явилися майже одночасно: «Декларація прав людини і громадянина» (*Declaration des Droits de L'Homme et du Citoyen*, серпень 1789 р.) [6] та «Біль про права» (*Bill of Rights*, вересень 1789 р.) [7]. В 1793 р. французька декларація була розширена. Пункти 11, 27, 31–33, 35 зафіксували право на спротив. Ця декларація стала частиною т. зв. монтаньярської (якобінської) конституції. І саме пункт 35 зазначає, що «коли уряд порушує права народу, то повстання для народу і всякої його частини – найсвятіше право і обов'язок, який неможливо відкладати» [8]. В конституцію 1795 р. («жирондистська»), яка

була прийнята після антиякобінського заколоту, ці положення не увійшли. Але французька нація маючи свої соціальні традиції і свою соціальну пам'ять ніколи не забувало своє «священне право». «Білль про права» звичайно цікавий другою поправкою, що дозволяла зберігати і носити зброю. Це право обумовлювалось не індивідуальною потребою, а «безпекою вільного штату» якому необхідна була «гарно організована міліція» [7]. Саме тому право народу мати і носити зброю обумовлене соціальною потребою.

В конституціях європейських країн XIX – початку XX ст. ми не знаходимо певних норм пов'язаних з правом на спротив. За підрахунками українських дослідників, на початку XX ст., всього п'ять відсотків всіх конституцій світу включали в свій текст право на спротив [9, с. 26–27].

Встановлення автократії в Росії (СРСР) і Німеччини, які переросли в тиранію і тоталітарні режими (30–50-ті рр. XX ст.), поширення сателітних, аналогічних систем (Іспанія, Італія, Португалія, Греція, Угорщина, Польща, Чехословаччина, Румунія) вимагали певних запобіжників правового змісту. Зрозуміло, що ці правові запобіжники з'явилися після знесення тиранічно-тоталітарних режимів. Першою європейською країною, що зафіксувала право на спротив, в своїй конституції, в другій половині XX ст., стала Німеччина. Цікаво, що це право не було зафіксоване в конституції Німеччини 1949 р. (травень). Пункт 4, ст. 23 про право кожного громадянина здійснювати спротив всякому, хто спробує ліквідувати існуючий політичний порядок, якщо інші засоби не можуть бути використані був зафіксований в червні 1968 р. Після зміни політичних режимів, «оксамитових революцій», розвалу СРСР, аналогічні положення зафіксовані в конституціях Греції (1975), Португалії (1976), Хорватії (1990), Естонії (1992), Литви (1992), Словаччини (1992), в «Хартії основних прав і свобод Чехії» (1991). На думку окремих дослідників до 20% сучасних конституцій містять положення, або згадку про право на спротив узурпації влади [9, с. 26–27].

Українська правова думка була на маргінесі дискусій щодо цього права. І це незважаючи на т. зв. «Революцію на граніті», «Помаранчеву революцію», «Врадіївську справу», «Україну без Кучми». Як не дивно, а можливо пророчо, дві ґрунтовні роботи з цього питання з'являються лише в 2013 р. [9; 10]. Лише з появою своєї «владно-державної» і «кримінально-олігархічної тиранії-несправедливості» в 2000–2013 рр., з'являється власна рефлексія щодо *jus resistendi*. «Антикримінальна революція» («Революція гідності», листопад 2013 р. – 22 лютого 2014 р.) долучила нових інтелектуалів до роздумів над українським випадком права на спротив [11]. Але збройна агресія

Росії (фактично, контрреволюційна війна), війна за суверенітет, необхідність придушення сепаратизму, певним чином приглушили актуальність дискусій. Але постреволуційний відкат не проходить в мирі і злагоді. Часом виникає примара і загроза нової революції, військового перевороту, інших зразків *coup d'état*. На нашу думку, виходячи із досвіду європейської історії і достатньої власної історії, цілком логічним була б пропозиція внести доповнення в Конституцію України, в ст. 5 про право народу України на спротив узурпації влади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Марков А. Чувство справедливости основано на эмоциях, а не на рассудке. *Элементы*. 03.06.2008. URL: https://elementy.ru/novosti_nauki/430744/Chuvstvo_spravedlivosti_osnovano_na_emotsiyakh_a_ne_na_rassudke (дата обращения: 18.03.2020).
2. Галанза П. Н. Великая хартия вольностей (1215). *Конституции и законодательные акты буржуазных государств XVII–XIX*. Москва: Гос. изд-во юрид. лит-ры, 1957. URL: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Engl/XIII/1200–1220/Magna_charta1215/text2.phtml?id=4789 (дата обращения: 18.03.2020).
3. Золотая булла. *Собрание конституционных актов*. Москва, издание В. М. Саблина, 1905. Выпуск 2. С. 33–37. URL: [https://ru.wikisource.org/wiki/%D0%97%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D1%82%D0%B0%D1%8F_%D0%B1%D1%83%D0%BB%D0%BB%D0%B0_\(1222\)](https://ru.wikisource.org/wiki/%D0%97%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D1%82%D0%B0%D1%8F_%D0%B1%D1%83%D0%BB%D0%BB%D0%B0_(1222)) (дата обращения: 18.03.2020).
4. Галанза П. Н. Билль о правах. *Конституции и законодательные акты буржуазных государств XVII–XIX*. Москва: Гос. изд-во юрид. лит-ры, 1957. URL: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Engl/XVII/1680–1700/Akty_parlament/bill_o_pravach_1689.phtml?id=4895 (дата обращения: 18.03.2020).
5. Декларація незалежності. *Громадянська Освіта*. URL: <http://osvita.khpg.org/index.php?id=946555693> (дата звернення: 18.03.2020).
6. Déclaration des droits de l'Homme et du citoyen de 1789. URL: <http://www.textes.justice.gouv.fr/textes-fondamentaux-10086/droits-de-lhomme-et-libertes-fondamentales-10087/declaration-des-droits-de-lhomme-et-du-citoyen-de-1789–10116.html> (accessed: 18.03.2020).
7. Bill of Rights. URL: <https://billofrightsinstitute.org/founding-documents/bill-of-rights/> (accessed: 18.03.2020).
8. Конституция Франции, 24 июня 1793. Документы истории Великой французской революции / отв. ред. А. В. Адо. Москва: Издательство Московского университета, 1990. Т. 1. С. 216–227. URL: <http://www.hist.msu.ru/ER/Text/cnst1793.htm> (дата обращения: 18.03.2020).
9. Погребняк С. П., Уварова Е. А. Сопротивление угнетению. Восстание. Революция (теоретико-правовой анализ в свете доктрины прав человека). *Право і громадянське суспільство*. 2013. №2. С. 4–61.

10. Бабин Б. В. Право на сопротивление как глобальное право. *Юридические исследования*. 2013. № 5. С. 181–200.

11. Любомир Гузар: Право на повстання – то є закон природи. *Україна молода*. 10.01.2014. URL: <https://www.umoloda.kiev.ua/number/2395/180/85201/> (дата звернення: 18.03.2020).

Бровко О. В.,

кандидат політичних наук;

Жеребятнікова І. В.,

кандидат соціологічних наук, доцент,

Харківський національний економічний

університет

імені Семена Кузнеця

ІСТОРІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОВІДНОСИН УКРАЇНИ З ЄВРОСОЮЗОМ

До основних інструментів реалізації національних інтересів України, побудови європейської демократичної держави беззаперечно можна віднести євроінтеграційні процеси, зміцнення вже існуючих та впровадження нових механізмів функціонування демократичного суспільства в Україні відповідно до європейського зразку та майбутнє членство України в Європейському Союзі. Євроінтеграція України є запорукою зміцнення її позицій на міжнародній арені. Особливої актуальності набуває висвітлення найважливіших напрямів співпраці між Європейським Союзом та Україною та визначення напрямку подальшого розвитку відносин між Україною та ЄС, аналіз впливу Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом на їхнє двостороннє співробітництво. Своє головне завдання Україна на теперішньому етапі вбачає в утвердженні європейських цінностей і стандартів у політиці, економіці, соціальній сфері. У цьому – запорука суспільної стабільності і сталого розвитку нашої держави.

Співпраця між незалежною Україною та Європейським Союзом розпочалася в грудні 1991 р., коли головою Єврокомісії був направлений лист до тодішнього уряду України, в якому була визнана незалежність України від імені Європейського Союзу. У жовтні 1993 року у Києві було відкриті Представництва Комісії Європейських Співтовариств і в липні 1995 року у Брюсселі – Представництва України при Європейських Співтовариствах. А з